

דילמת הסיכון

מייקל וולצר*

רשימתי תתמקד בשתי שאלות. האחת היא כיצד אנו אמורים להילחם נגד מורדים או טרוריסטים אשר מתחבאים בקרב אוכלוסייה אזרחית ותוקפים מתוכה. התשובה לשאלה זו מובילה באופן מיידי לשאלה האחרת, שהיא גם סוגיית-הליכה של העניין כולו, אשר מעוררת עצבנות רבה בקרב כולנו: מה מידת הסיכון שחיילינו צריכים ליטול על עצמם במאמצייהם להפחית את הסיכונים שהם משיתים על אזרחים כאשר הם מגיבים על מתקפות של אותם מורדים או טרוריסטים?

שאלות אלה רלוונטיות הן לאמריקאים והן לישראלים. בישראל הן עלו בעקבות הדיונים שהתעוררו לאחר המלחמה בעזה [מבצע "עופרת יצוקה"], ואילו בארצות-הברית הן עולות במסגרת הדיונים המתקיימים ביחס לכללי הלחימה באפגניסטן. שאלות אלה אינן רק סוגיות מוסריות, אלא גם מדיניות, מכיוון שמספר הקורבנות מקרב האזרחים משפיע על מידת הלגיטימיות המיוחסת למלחמה הן בדעת-הקהל המקומית והן בזו הבין-לאומית.

מורדים מסתתרים בקרב אוכלוסייה אזרחית לא רק כדי להגן על עצמם, כפי שמשממע מהמונח "מגינים אנושיים", אלא גם כדי לחשוף את האוכלוסייה האזרחית להתקפות. הם מאמינים כי פגיעה באזרחים פועלת לטובתם, ונראה שהם צודקים. חשש זה מפני היתרון שיצמח למורדים אם ייפגעו אזרחים השפיע רבות על קבלת ההחלטות האמריקאית באפגניסטן.

לפני כשנה ביקרתי במכללה הצבאית בקרלייל, פנסילוניה, כדי להרצות על מה שמכונה כיום "לוחמה אסימטרית" (מלחמה בין צבא מודרני לבין קבוצות גרילה או ארגון טרור – היי־טק (high tech) נגד לואו־טק (low tech)). התמקדתי במלחמת לבנון של שנת 2006 [מלחמת לבנון השנייה], ודנתי בצדדים החיוביים והשליליים של אופן ניהול המלחמה על-ידי ישראל. הייתה לי גם ההזדמנות לדבר עם קבוצה של קצינים אמריקאים בכירים שחזרה אז מאפגניסטן, שם הם בחנו ושיפרו את כללי הלחימה. הייתה זו משימה הכרחית מכיוון שבאותה עת הרגנו יותר מדי אזרחים אפגנים, והפסדנו,

* פרופסור (אמריטוס) לפילוסופיה של המוסר, המכון למחקר מתקדם, פרינסטון, ניו־ג'רזי, ארצות-הברית. הדברים מבוססים על הרצאה שנשא המחבר ביום 15.5.2011 בכנס "משפט, אתיקה וצבא". תמליל הרצאה תורגם והותאם לפרסום בכתב (כולל הוספת הערות הבהרה בסוגריים מרובעים ומראי-מקומות בהערות-שוליים) על-ידי מערכת כתב-העת **משפט ועסקים**, המרכז הבינתחומי הרצליה.

בין היתר כתוצאה מכך, במלחמה המדינית. אך לא הייתה זאת הסיבה היחידה: הפסדנו (ואנו מפסידים) במלחמה זו מכיוון שאנחנו נלחמים בארץ זרה, שתרבותה אינה מובנת לנו היטב, בשמה של ממשלה מקומית מושחתת ולא-יעילה באופן קיצוני. עם זאת, אחריותנו למותם של אזרחים אפגנים הייתה ועודנה סוגיה קריטית.

אחד הקצינים האמריקאים הבכירים תיאר באוזניי דילמה אופיינית לשדה-הקרב (אשר מוכרת היטב גם לחיילי צה"ל): תאר לעצמך קבוצה של לוחמי טליבאן הנמצאת על גג של בניין דירות קטן בעיירה אפגנית ויורה לעבר חיילים אמריקאים. החיילים אינם בטוחים מי בבניין. ייתכן שיש בפנים משפחה או כמה משפחות שנלכדו בו או שאין להן לאן לעבור. מהן האפשרויות הפתוחות לפני החיילים? הם יכולים לסגת ולבקש תקיפה אווירית, כפי שאכן עשו חיילים אמריקאים בעבר לעיתים קרובות מדי; הם יכולים לשלוח קבוצה של חיילים שתתקרב לבניין, תיכנס לתוכו או תעלה על גג סמוך על-מנת לכוון את הירי ישירות אל האויב; או שהם יכולים פשוט לסגת ולהשאיר את זירת הקרב בידי האויב. הקצין טען כי לפעמים, כאשר התקרבות לבניין בלתי-אפשרית או מסוכנת מדי, נסיגה היא הבחירה הנכונה, אף שהדבר נוגד את הדוקטרינה המקובלת בצבא ארצות-הברית, שלפיה לעולם אין להשאיר מרצון את זירת הקרב בידי האויב. לטענתו, במקרים כגון דא עדיף להימנע מפגיעה באזרחים, שכן תמיד תימצא הזדמנות נוספת לתפוס את "הבחורים הרעים" שנמצאים על הגג. בנקודה זו פנה אליי הקצין ואמר, בהכירו את האובססיה שלי למלחמות ישראל: "אל לנו לדאוג בעניין הפסקת-אש; אנחנו יכולים לנהל מלחמת-התשה..." באמת יהיו הזדמנויות נוספות, אמר, להילחם בלוחמי הטליבאן.

הקצין התכוון להביע אהדה לישראל, אשר לעיתים קרובות אינה נהנית מאפשרויות דומות. היה בזה משהו מעורר להיווכח שברמה הזו, בקרב קציני שדה, התחושה של אויב משותף, משימה משותפת ובעיות משותפות המתגלעות במשימה זו הינה כה חזקה. אולם ההבדלים משמעותיים: ישראל, במלחמותיה, צריכה תמיד להתמודד עם האפשרות שבכל רגע נתון עשויה להיכפות עליה הפסקת-אש, ולכן היא נלחמת תמיד מלחמה מהירה, שהינה מסוכנת יותר לאזרחים. הבדל נוסף שיש לשים לב אליו בין המלחמה הישראלית לבין זו האמריקאית הוא שאם הצבא האמריקאי הורג אזרחים באפגניסטן, הדבר פוגם אומנם בסיכויי הצלחתו באפגניסטן, אולם לא גורם מהומה בבית, ושאר העולם – ברובו אף אם לא כולו – נותר אדיש. לעומת זאת, אם ישראל הורגת אזרחים, הדבר מעורר ויכוחים עזים בישראל, ושאר העולם ממחר לגנות. מבחינת ישראל, אם כן, מדובר בשאלה חשובה במיוחד: כיצד חייליה אמורים להילחם? שאלה זו חשובה במיוחד, כמובן, גם משום שהחיילים הישראלים הינם הילדים של כולם, מה שאינו נכון בתקופתנו לגבי ארצות-הברית.

האויבים הנוכחיים של ישראל וארצות-הברית, לוחמי החמאס והטליבאן, מסתתרים בקרב אוכלוסייה אזרחית ומשתמשים בה ביעילות כמגן אנושי. לכן, אם צה"ל או הצבא האמריקאי תוקפים אותם והורגים בתוך כך אזרחים, האין זו אחריותם שלהם – של החמאס והטליבאן?

על צה"ל והצבא האמריקאי לנהל קרב מדויק ככל יכולתם, ולהימנע ככל האפשר

מנזק משני. אולם נזק ל"מגינים אנושיים" אינו "משני" במובן הרגיל של המילה. האנשים הללו אינם בלתי-מעורבים בענייני הלחימה; הם גויסו, ואם הם נהרגים, מותם רובץ על ראשם של אלה שגייסו אותם, של אותם אנשים שמשתמשים בהם.

אולם טענה זו נכונה באופן חלקי בלבד; זו אינה – ואינה יכולה להיות – התמונה המלאה, כפי שניתן לראות אם חושבים על מלחמה סימטרית, על צורות הקרב המקובלות ועל המובן הרגיל של נזק משני. הבה נבחן את הדוגמה הבאה מתוך מלחמת-העולם השנייה, שהייתה ללא ספק מלחמה סימטרית בין צבאות מאורגנים: מטרת התקיפה של חיל-האוויר הבריטי היא מפעל גרמני לייצור טנקים, הממוקם בשכונת מגורים של מעמד הפועלים. מיקומו של המפעל שם לא נקבע על-מנת ליהנות ממחסה אזרחי, אלא משום שזה היה מיקומם של המפעלים לפני שלפועלים היו מכונות פרטיות. כיצד אם כן על הבריטים לתקוף? ניתן לומר שמספר מסוים של הרוגים מקרב האזרחים אינו "בלתי-מידתי" ביחס לערך שיושג כתוצאה מהשמדת המפעל ומעצירת ייצור הטנקים למכונת המלחמה הגרמנית. המספר עשוי להיות גבוה למדי, שכן הערך שיושג צפוי להיות גדול למדי. אולם גם אם מסכימים שמותר לבריטים לתקוף את המפעל למרות הקורבנות הצפויים מקרב האוכלוסייה האזרחית, קיימות עדיין חלופות: הטייסים הבריטים יכולים לטוס ביום או בלילה (בלילה הם יהרגו אזרחים רבים יותר אך יאבדו פחות מטוסים); הם יכולים לטוס בגובה נמוך או בגובה רב (אם יטוסו בגובה רב, שוב, הם יהרגו אזרחים רבים יותר אך יאבדו פחות מטוסים).

פילוסופים של המוסר אינם יכולים להכריע בין חלופות אלה, אולם קיים טיעון מוסרי חזק התומך בכך שהחיילים הבריטים ייטלו סיכון מסוים על-מנת למזער את הסיכון לאוכלוסייה האזרחית: אוכלוסייה זו עשויה לכלול אומנם אזרחים התומכים בנאצים, אך היא כוללת בוודאי גם אזרחים המתנגדים לנאצים וכן כאלה שאינם מזהים כלל פוליטית, לא כל שכן ילדים, שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם (כפי שתיאר אלוהים את תושבי נינה באוזני יונה הנביא – יונה ד 11).

"סיכון מסוים" היה פחות או יותר הכלל המקובל – פעמים רבות הוא הופר, אולם פעמים רבות הוא כובד. כך, חיל-האוויר האמריקאי טס במהלך מלחמת-העולם השנייה בשעות היום, תוך נטילת סיכונים גבוהים יותר, על-מנת להיות מסוגל לכוון במדויק יותר. כאשר אני מבקר במכללות הצבאיות בווסט-פוינט ובאנפוליס, אני שומע דרך קבע כי "סיכון מסוים" הינו הכרחי ברמה המוסרית, אולם גם מרכיב מרכזי בקוד המקצועי. מזעור מספר הקורבנות מקרב האזרחים הינו עניין של כבוד (honor) כשם שהוא עניין של מוסר.

כעת, במה הסיפור על מפעל הטנקים שונה מהסיפורים שאנו שומעים כל יום מאפגניסטן? שוני מסוים נוצר אם נעשה שימוש מכוון באזרחים ואם הם נחשפים במכוון לסיכון. במצב זה האחריות מוסטת מן הלוחמים שהרגו את האזרחים אל עבר הלוחמים שהשתמשו בהם. תיתכן בעקבות זאת הפחתה מסוימת במשקלם של חיי אדם במסגרת חישובי המידתיות, כדי לא לעודד שימוש עתידי במגינים אנושיים, אולם חייב גם להיעשות מאמץ רציני למזער את מספר הקורבנות מקרב האזרחים, על-מנת לא לעודד המשך חשיפה של אזרחים. בכל מקרה, אי-אפשר לשחרר לחלוטין את החיילים

מאחריות, מכיוון שהם גם "סוכני צבא" וגם "סוכני מוסר", והם יכולים לבחור כיצד לנהל את המתקפה.

אי-שחרור מאחריות הוא עתה המדיניות הרשמית של הצבא האמריקאי. הגנרל מק'קריסטל, אשר שימש המפקד הצבאי העליון באפגניסטן עד שדיבר באופן חופשי מדי עם כתבים, ניפק מערך של כללי לחימה המחייבים חיילים ליטול סיכונים במטרה למנוע הרג אזרחים. הגנרל פטראוס, יורשו בתפקיד, אישר מחדש את הכללים הללו, למרות מחאות מהשטח של חיילים אמריקאים, שאף דווחו בעיתונות.¹ יש לציין כי מדובר במחאות שהשמיעו כמה חיילים שדיברו עם עיתונאים; לא ברור מה יחסם של כלל הכוחות האמריקאיים בשטח אל הכללים, ועד כמה הם מיישמים אותם (או מתעלמים מהם).

שני ישראלים, פרופסור באקדמיה וקצין בדרגת אלוף, אסא כשר ועמוס ידלין, טוענים – במסגרת מאמרים שכתבו (תחילה בכתבי-עת אמריקאיים, אם איני טועה) ודברים שנשארו במפגשים שנערכו בישראל – כי חיילים אינם צריכים ליטול שום סיכונים כדי להגן על אזרחים במצבים דוגמת אלה שתוארו, שבהם האזרחים אינם כפופים לשליטתם ואינם חוסים תחת הגנתם. מידתיות ונחיצות הינן בלמים מספקים; מעבר לשתי אלה אין לאזרחי האויב כל זכות תביעה כלפי חיילינו, והללו יכולים להציב את חייהם שלהם בראש סולם העדיפויות בכל תחשיב ששדה-הקרב כופה עליהם.² בתגובה על דבריהם של אסא כשר וידלין פרסמנו אבישי מרגלית ואנוכי מאמר בעיתון **הארץ** (ולאחר-מכן ב-*NEW YORK REVIEW OF BOOKS*) ובו טענו כי מבחינה מוסרית נדרשת נטילת "סיכון מסוים".³ נאמר לי כי נושא זה שנוי במחלוקת רבה כאן בישראל. כמו-כן נאמר לי כי במלחמת עזה [מבצע "עופרת יצוקה"] יחידות שונות נלחמו בהתאם לכללים שונים, או ליתר דיוק – עם הבנות שונות של אותם כללים. חוששני שאותו דבר

1 Tom Bowman & Renee Montagne, *Rules of Engagement are a Dilemma for U.S. Troops*, NPR (Dec. 11, 2009) www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=121330893; F. Michael Maloof, *It's Not Just the Enemy Killing U.S. Soldiers*, WND (Dec. 13, 2009) www.wnd.com/2009/12/118941; C.J. Chivers, *General Faces Unease Among His Own Troops, Too*, THE NEW YORK TIMES (June 22, 2010) www.nytimes.com/2010/06/23/world/asia/23troops.html; Jason Motlagh, *Petraeus Toughens Afghan Rules of Engagement*, TIME (Aug. 6, 2010) www.time.com/time/world/article/0,8599,2008863,00.html.

2 עמוס ידלין ואסא כשר "האתיקה הצבאית של הלחימה בטרור: עקרונות ונימוקים" **מאזני משפט** 1 (2007) 387; Asa Kasher & Amos Yadlin, *Assassination and Preventive Killing*, 25 SAIS (2007) 41; Asa Kasher & Amos Yadlin, *Military Ethics of Fighting Terror: An Israeli Perspective*, 4 J. MIL. ETHICS (2005) 3.

3 אבישי מרגלית ומייקל וולצר "כך לא מנהלים מלחמה צודקת" **הארץ** – דעות 8.4.2009; Avishai Margalit & Michael Walzer, *Israel: Civilians & Combatants*, 56(8) THE NEW YORK REVIEW OF BOOKS (May 14, 2009), www.nybooks.com/articles/archives/2009/may/14/israel-civilians-combatants.

קורה באפגניסטן – הרבה תלוי בקצינים זוטרים בשטח ובאופן שבו הם מפרשים את כללי הלחימה החדשים.

כשר טוען כי מעשה נכון, ואפילו נחוץ מבחינה מוסרית, הוא להזהיר אזרחים מראש מפני מתקפה העומדת להתרחש, ומצביע על אלפי שיחות-הטלפון שקיימה ישראל עם אזרחים בעזה על-מנת להודיע להם לצאת מהבתים לפני מתקפה אווירית או ארטילרית.⁴ זהו ללא ספק דבר שטוב לעשותו, אף שהודעות כאלה גם מזהירות את הלוחמים במקום לגבי ההתקפה העומדת להתרחש, ולפיכך עלולות להגדיל (באופן שולי) את הסיכונים שהחיילים התוקפים יצטרכו להתמודד איתם. אולם הניסיון האמריקאי משטח-האש בווייטנאם מלמד כי ההתרעות מראש אינן אפקטיביות דיו: אנשים רבים אינם עוזבים – אם משום שהם מבוגרים או חולים, אם משום שהם חוששים שבתיהם ייבזזו, אם משום שאין להם לאן ללכת, ואם משום שהם מוחזקים במקום על-ידי המתקוממים, המעוניינים להסתתר מאחוריהם ואף להפיק רווח ממותם.

אז מה אנחנו אמורים לעשות?

אני מסופק אם נכון לדרוש בשאלה זו במונחים של זכויות אדם ופשעי מלחמה, כפי שנעשה ברוח גולדסטון (בהתייחס לעזה, כמוכן, לא לאפגניסטן).⁵ לאזרחים יש זכות לא להיות מטרה מכוונת של תקיפה. תקיפה מכוונת נגד אזרחים מכונה על-ידינו "טרור", וזוהי ללא ספק הפרה של זכויות אדם ופעילות פושעת. אולם השאלה כיצד עלינו להתייחס לאוכלוסייה אזרחית המשמשת מגן מחייבת ניתוח עדין יותר. עלינו לזכור כי אוכלוסייה זו כוללת תומכי חמאס וטליבאן, אך גם מתנגדי חמאס וטליבאן, אנשים המנסים נואשות להימנע מלנקוט צד וכן ילדים (ששיעורם שליש עד מחצית מהאוכלוסייה).

נטילת "סיכון מסוים" נראית לי צעד הכרחי בבואנו להתמודד עם מורדים שמשמשים באזרחים כמגינים אנושיים. הדבר נדרש הן מבחינה מוסרית והן מבחינה מדינית. מבחינה מוסרית הדבר נדרש מן הסיבות הברורות והמוכנות מאליהן: האזרחים הם רובם ככולם אנשים חפים מפשע, בלתי-חמושים, מפוחדים ופגיעים, ואילו החיילים חמושים ומאומנים להילחם ולהגן על עצמם וזה על זה, ובל נשכח שהחיילים הם שמשיתים את הסיכון באופן פעיל. מבחינה מדינית הדבר נדרש כי מטרתם של הלוחמים המסתתרים בקרב אזרחים היא לאלץ את אויביהם להרוג מספר גדול של אזרחים, ולא נוכל לנצח בקרב נגד אותם לוחמים אם נעשה בדיוק מה שהם מעוניינים שנעשה.

ברצוני להדגיש כי העניין כאן אינו הגנה על אזרחי האויב, כפי שהדבר מוצג לעיתים קרובות. לאויב יש מחויבות להגן על אזרחיו, ובמקרים אלה ברור שהוא אינו ממלא אותה. לנו יש מחויבות להגן על אזרחינו ולהצילם בעת צרה, כפי שעשתה ישראל כאשר

4 ידלין וכשר, לעיל ה"ש 2, בעמ' 417; אסא כשר "היבטים אסטרטגים של המענה" צבא ואסטרטגיה 51, 42 (1) 2010; אסא כשר "באהבה ובמלחמה הכל מותר?" משפטים על אהבה 157, 170–171 (ארנה בן-נפתלי וחנה נוה עורכות, 2005).

5 Human Rights in Palestine and Other Occupied Arab Territories: Report of United Nations Fact Finding Mission on the Gaza Conflict, Dec. 27, 2008–Jan. 18, 2009, U.N. Doc. A/HRC/12/48 (Sep. 15, 2009), available at www.cal.org.il/images/goldstone-report.pdf

שלחה את כוחות הקומנדו שלה לאנטבה. אילו היו בני-הערובה באנטבה שוודים, למשל, לא הייתה לישראל שום מחויבות להצילם. המחויבות שאני מדבר עליה כאן אינה להגן או להציל אזרחים זרים או אזרחי אויב, אלא להימנע מהריגתם, אם הדבר אפשרי, ולצורך הימנעות זו יצטרכו החיילים לפעמים ליטול על עצמם סיכונים.

כפי שכבר אמרתי, איני חושב שפילוסופים יכולים לקבוע במדויק את מידת הסיכון שהכרחי ליטול. איננו יכולים לבוא ולומר כי התשובה היא 9 או 17 או 33. אלה החלטות שהחיילים צריכים לקבל, בכפוף למערך של קווים מנחים (כללי הלחימה), ולאחר שהם אומנו להילחם לאור הקווים המנחים הללו. האימון הינו חשוב. כפי שאמר לי חייל ישראלי לשעבר, חוסר יכולת וחוסר ניסיון הם שמטפחים אכזריות.

באפגניסטן אמרו כמה חיילים אמריקאים לכתבים כי כללי הלחימה של מק'קריסטל מסוכנים מדי בעבורם.⁶ מצד אחר, שוחחתי עם חיילים אמריקאים וישראלים שמאמינים בתוקף כי נטילת סיכונים על-מנת למזער את מספר הקורבנות מקרב האזרחים הינה חלק מתפקידם, וכי היא חיונית לגאווה שהם חשים במילוי תפקידם.

אולם עד איזו מידה אכן מדובר בחלק מתפקידם? נטילת סיכונים כדי להציל חיים נדרשת בחלק מהמקצועות – היא מרכיב מרכזי בקוד המקצועי של כבאי-האש, לדוגמה, והדבר נכון בין שהאנשים הנמצאים בסכנה הם אזרחים או זרים, קרובים, חברים או אויבים אישיים. אולם הצלת אנשים הלכודים בבניינים בוערים היא תפקידו החשוב ביותר של הכבאי. המקצוע הצבאי שונה. תפקידו החשוב ביותר של החייל הוא לנצח במלחמה או לעמוד במשימה צבאית שקשורה באופן הדוק לניצחון במלחמה. מקובל להניח כמובן מאליו שמספר מסוים של הרוגים מקרב האזרחים אינו בלתי-מידתי ביחס לערכה של המשימה העומדת על הפרק. אנו רוצים שחיילינו ישתדלו כמיטב יכולתם למזער את המספר הזה, גם במחיר של נטילת סיכון מסוים על עצמם, אולם נטילת הסיכון אינה יכולה לערער או לסכן את המשימה. המשימה הצבאית חשובה (לדעתנו) עד כדי כך שאנו מוכנים להתיר נזק משני מסוים על-מנת להשיגה.

לוחמים המסתתרים בקרב אזרחים מגדילים את הנזק המשני הצפוי, ובמצב זה, כפי שטענתי בתחילה, האחריות לגידול זה בנוק חלה עליהם. אולם שוב, ואף-על-פי-כן, אזרחים שמשתמשים בהם כמגינים אנושיים אינם שונים לגמרי מאזרחים שפשוט מתגוררים במקרה ליד מטרות צבאיות. למען האמת, אלה אותם אנשים. החיילים הם שמשיתים סיכונים על אנשים אלה, ואם הם מסוגלים להילחם בדרכים שמפחיתות סיכונים אלה, הם חייבים לעשות זאת.

על החיילים ליצור איזון מסוים בין יעילות צבאית לבין הגינות מוסרית, והרבה מהם, ואפילו רובם, אכן רוצים לנהוג כך. הם אינם רואים את עצמם כרוצחי ילדים; הדבר אינו תורם למורל שלהם. מציאת נקודת האיזון קשה יותר כאשר נעשה שימוש באזרחים כמגינים אנושיים, ובמצב זה ייתכן שהיא תמוקם במקום שונה. זהו עניין בעל חשיבות מכרעת שדוח גולדסטון התעלם ממנו. כשלונם הגדול ביותר של השופט גולדסטון ושותפיו הוא סירובם להתמודד עם הקשיים של מלחמה אסימטרית, ולחשוב ברצינות

6 Bowman & Montagne, לעיל ה"ש 1; Maloof, לעיל ה"ש 1.

על הדילמות שהחיללים נאלצים להכריע בהן במצבים אלה. אולם החיילים חייבים בכל זאת להכריע בדילמות אלה, אף אם עורכי-הדין מתעלמים מהקושי הכרוך בכך. במאמר שפורסם לאחרונה ב-"THE NEW REPUBLIC" טען אמיתי עציוני נגד כללי הלחימה של מק'קריסטל.⁷ עלינו להימנע, כך אמר, ממלחמות כמו זו המתנהלת באפגניסטן או לכל-הפחות לסרב לנהל אותן על הקרקע, אולם אם נגזר עלינו להילחם, עלינו לעשות זאת מבלי לרסן (ולסכן) את חיילינו. עציוני צודק לחלוטין לגבי הימנעות ממלחמות כגון אלה, אם הדבר רק אפשרי, אולם אם אין לנו בררה, עלינו להילחם עם משמעת מוסרית. משמעות הדבר היא שעלינו לפעול למזעור האבדות בקרב האוכלוסייה האזרחית ואף ליטול על עצמנו סיכונים לשם כך. הדבר תורם כמובן לאזרחי האויב, אולם גם לחיילינו-אנו, מכיוון שצבא מדוכדך אינו צבא טוב. משמעת מוסרית קשורה באופן הדוק לכל שאר סוגי המשמעת הדרושים ליצירת כוח לוחם אפקטיבי. אין ספק ששמירה על משמעת מוסרית תהיה קשה יותר במלחמה אסימטרית. איני רוצה להיחפז למסקנות, אולם לדעתי היא תשתלם הן מבחינה מדינית והן מבחינה צבאית. היא חשובה גם כשלעצמה – קיימות סיבות מוסריות טובות לפעול באופן מוסרי.

Amitay Etzioni, *Unshackle the Troops*, THE NEW REPUBLIC (July 26, 2010), available at www.tnr.com/article/politics/magazine/76426/afghanistan-war-troops-taliban

